

CHAOS BETUL: EEN WARE CHAOS

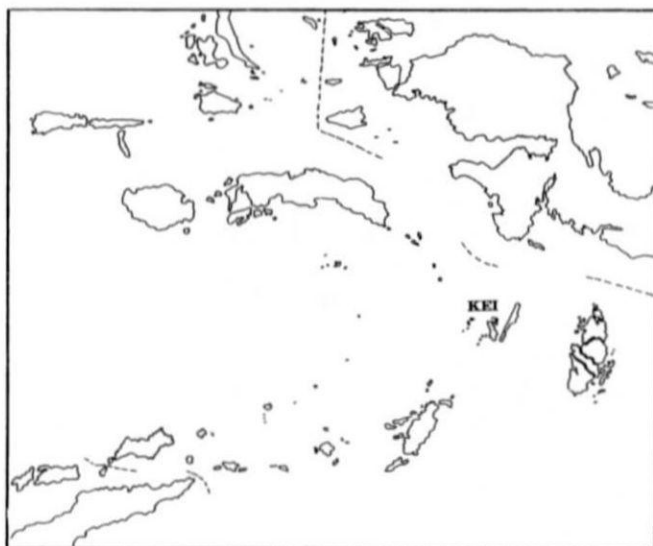
de Kei-eilanden in de Tweede Wereldoorlog (1942-1945)

interviews en tekst: Xaf Lasomer

In deze lesbrief drukken we enkele verhalen af van ooms die bij het begin van de Japanse bezetting van Nederlands-Indië op de Kei-eilanden woonden. Ze vertellen over wat ze in de oorlogstijd hebben meegemaakt.

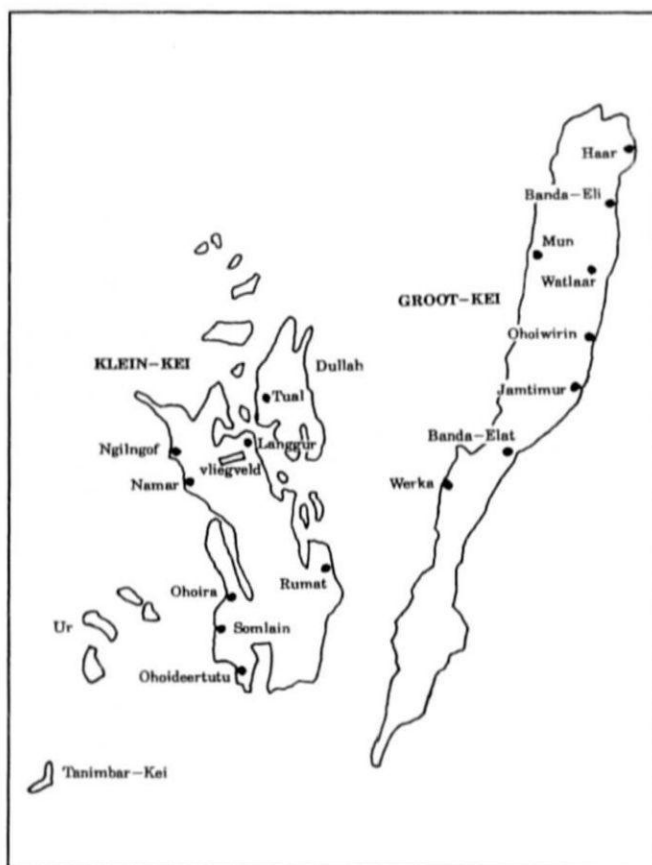
Oom Frans Teniwoet, uit het dorp Ohoideertutu aan de zuidkust van het eiland Klein-Kei, was zestien jaar, toen de Japanners op 30 juli 1942 de Kei-eilanden binnenvielen. Hij zat in die tijd op de missieschool in Langgur, en volgde een opleiding tot guru. Hij vertelt over de chaos, die de inval teweegbracht.

Direkt na de inval werden de bisschop van Kei en twaalf missionarissen in het plaatsje Langgur door de Japanners opgepakt en doodgeschoten. Dat was een grote schok, voor de andere missionarissen en missiezusters, maar ook voor veel Keiezen. Oom Alex Ngamelubun uit Echt was destijds een jongeman van negentien jaar, en hij was evenals oom Teniwoet afkomstig uit het dorp Ohoideertutu. In dat dorp verbleef pater van Lith, toen de Japanners de missionarissen te Langgur doodschoten. Deze heeft zich daarna, geholpen door Keiezen uit Ohoideertutu, een aantal weken uit de handen van de Japanners weten te houden. Oom Alex heeft daarbij ook meegeholpen: hij vertelt erover in deze lesbrief. Hij heeft daarom ook een speciale band met pater van Lith, die hij jaren later in Nederland weer tegenkwam.

Oost-Indonesië

Oom Anton Ohoioeloen uit Boxmeer was dertien jaar, toen de oorlog begon. Hij woonde in het dorp Ohoiwirin op Groot-Kei. Hij vertelt over het vervolg van de oorlogsperiode, waarin de bevolking werd gedwongen om mee te werken aan de aanleg van havens en vliegveldjes. De Japanners waren bang voor een aanval vanuit Australië, en wilden de Kei-eilanden gebruiken als verdedigingsgordel. De wreedheden van de Japanners en de ontberingen van de dwangarbeid zal hij nooit vergeten. Heel veel problemen ontstonden ook, doordat de bevolking van Kei verdeeld reageerde op de komst van de Japanners. Een deel van de bevolking, vooral de islamitische Keiezen, zag de Nederlanders als koloniale bezetters en beschouwde de komst van de Japanners met hun leuze 'Azië voor de Aziaten' aanvankelijk als een bevrijding. Dit had tot gevolg dat allerlei sluimerende conflicten tussen verschillende Keiese dorpen, families en personen weer opblaaiden. Ook hierover wordt in deze lesbrief verteld.

De Kei-eilanden met de in de lesbrief genoemde dorpen

Het verhaal van oom Teniwoet

het alarmsysteem

Als leerling op de missieschool in Langgur zag je de vluchtelingen die op de Kei-eilanden aankwamen. De sfeer was dreigend. Iedereen was bang, ook de missionarissen. We wisten dat Ambon gevallen was, en dat ieder moment Kei aan de beurt was.

Op Kei had de bevolking een alarmsysteem opgezet. Elk dorp had houten spleettrommels (tong-tong) gemaakt die gebruikt werden om op te slaan als er onraad was. Zo ook als de Japanners binnen zouden vallen. Als in een dorp op de tong-tong geslagen werd, werd dat overgenomen door een ander dorp. Binnen korte tijd wist een groot gedeelte van het eiland dat er gevaar dreigde, want het geluid van een tong-tong droeg heel ver.

de inval

Toen de Jappen binnenvielen, heeft een man van Langgur, Pascalis Dumatubun, nog kans gezien één keer op de tong-tong te slaan. Japanse soldaten hebben hem nog gewaarschuwd om dat te laten, maar hij gehoorzaamde niet. Toen werd hij doodgeschoten. Nog iemand anders werd doodgeschoten in de chaos. De mensen van Langgur schrokken wakker van de tong-tong en de schoten. Binnen de kortste keren was iedereen weggevlucht. De bossen en tuinen in, tot aan Sathean, Faan en Werlilir toe. Dat waren dorpen in de omgeving. Om drie en vier uur 's ochtends was Langgur leeg.

De Nederlandse militairen die op Kei waren, werden verrast door de aanval. Er was geen sprake van enige strijd. Het schijnt dat de politie nog wat verzet heeft gepleegd. Het was een grote chaos. Iedereen probeerde te vluchten. Ook de ongeveer honderd-twintig leerlingen van de missieschool. Weg naar hun eigen eilanden of dorpen. Er waren ook leerlingen van Tanimbar bij. Ik vluchtte terug naar Ohoideertutu ...

Het verhaal van oom Ngamelubun

het slechte nieuws

Van twee mannen uit ons dorp hoorden we, dat de Japanners Kei waren binnengevallen. Die mannen kwamen terug uit Tual. Ze waren met een Chinese handelaar van kopra op zijn schip mee naar Tual gevaren. Direkt na de aanval gingen ze in ijltempo terug naar Ohoideertutu en vertelden ons het slechte nieuws.

Op dat moment was Pater van Lith, die de missie-staties Rumaat en Ohoideertutu onder zijn zorg had, net naar Somlain gegaan, een buurdorp. Maar hij keerde terug, toen hij vage berichten hoorde over een Japanse inval. In Ohoideertutu kreeg de pater ook het nieuws te horen. Hij vroeg toen of een aantal mannen hem weg konden brengen naar een ander dorp, Debut. Vandaar uit wilde hij terug naar Langgur. Ik ging mee met nog een aantal mannen uit het dorp. We gingen per prauw. In Debut aangekomen ben ik het dorp ingegaan om te horen of er al nader nieuw was over de Japanse inval. Ik kreeg te horen dat de missionarissen waren doodgeschoten en dat de zusters naar Tual waren gebracht. Ik rende terug naar de boot en vertelde het bericht aan de pater. Hij was kwaad en wanhopig tegelijk, en stelde voor om terug te gaan naar Ohoideertutu.

We voeren terug. Maar toen we in de buurt van kampong Ohoira waren, kwam er een Japans vliegtuig overvliegen. We bedekten de pastoor met atap-bladeren, zodat de Japanners geen blanke aan boord konden herkennen. Het vliegtuig vloog twee maal over ons heen en verdween toen.

We gingen eerst naar de radja van Somlain om advies. Hij zei echter, dat we de pater weg moesten brengen, het dorp uit: 'Lekas, kemorang bawa itu pastor keluar dari sini!' (Vlug, breng die pastoor weg van hier!) We besloten toen om de pastoor naar een geheime plek te brengen. Alleen wij wisten waar hij zat. In Ohoideertutu vertelden we, dat de pastoor weg was. Die avond hebben we de pastoor weer gehaald en ergens anders verstopt. Op een kaap in de buurt van ons dorp. Hij heeft daar een tijdje gezeten. In de tussentijd heeft de pater nog stiekem een jong paar getrouwd. Ja, de plicht roept. Ook in oorlogstijd.

het kontakt

Op een gegeven moment kwam er een jongen van de familie Tethool uit Ngilngof, naar Ohoideertutu. Ngilngof en Namar zijn twee katholieke buurdorpen.

aan de westkust van Klein-Kei. De missionaris die daar werkte, was pater Karel Bedeaux. Hij had ook kans gezien om uit de handen van de Japanners te blijven. De jongen vroeg waar pastoor van Lith was. Iedereen zei dat hij al weg was. Ook mij stelde hij die vraag. Hij zei ook dat hij een brief van pater Bedeaux bij zich had. Ik vertrouwde het niet helemaal, want je moest nu erg oppassen. Vooral de rivaliteit tussen katholieken en islamieten was sterk, en je kon ieder ogenblik verraden worden. Maar de jongen bleef maar navraag doen. Vooral het feit dat hij een brief bij zich had, deed mij twifelen. Op een gegeven moment besloot ik om open kaart te spelen en de gok te wagen. Maar ik waarschuwde hem wel, dat ik wraak zou nemen indien er verraad in het spel was. Hij zweerde echter, dat hij geen snode plannen had. Toen gingen we op weg naar de schuilplaats.

Pastoor van Lith was een verwoed roker. Vooral een bepaald soort sterke tabak rookte hij. En die rook kon je al van ver ruiken. Ook toen, terwijl ik hem al eens gewaarschuwd had. Al ver voor de schuilplaats roken we de tabakslucht. We schrokken. Ik riep toen: 'Hei, pastoor van Lith, Djepang, Djepang!' Hij schrok enorm en wilde vluchten. Maar ik riep: 'Nee hoor. Geintje.'

pater Bedeaux

We gaven hem de brief van pater Bedeaux. Hij las hem en schreef een brief terug. De jongen uit Ngilngof nam hem mee terug. Pater van Lith zei tegen mij, dat hij met pater Bedeaux had afgesproken om elkaar over enkele dagen op Tanimbar-Kei te ontmoeten. We moesten dus een grote prauw zien te versieren, want in die maanden waren er heel hoge golven.

rendez-vous op Tanimbar-Kei

Een oom uit mijn dorp, mijn bapa tua, had een grote prauw besteld in Namar, vlakbij Ngilngof. Die kon afgehaald worden. Dat kwam net goed uit. Met vijf mannen gingen we naar Namar. De drie broers El-soin, Ludovis, Hendrikus en David, en Willem Rahawarin en ik. Of ik bang was toen. Nee, daar dachten we niet aan. We waren jong en wilden alleen maar de pastoor een veilig heenkomen bezorgen.

De prauw die mijn bapa tua had gekocht, namen we mee terug naar Ohoideertutu. Enkele mensen uit ons dorp hadden voor ons een voorraad voedsel klaargemaakt voor de reis. 's Avonds om tien uur vertrokken we naar Tanimbar-Kei. Om een uur of acht 's ochtends kwamen we daar aan. Het was ongeveer de tweede week van augustus. We hadden

pastoor van Lith

afgesproken op de zuidkust van het eiland. Maar pater Bedeaux was er nog niet.

Even later kwam de boot van Ngilngof toch aan. De twee paters trokken zich in het bos terug. Ze waren erg emotioneel. 's Avonds overlegden we wat we zouden doen. De paters wilden naar Australië vluchten.

Er werd één persoon aangewezen, die een zeewaardige boot op het eiland Tam zou kopen. Het was een man van Ngilngof. Met drieduizend roepia op zak ging hij op weg. Dat geld hadden de twee paters meegenomen. Twee weken wachtten we op de terugkomst van die man. Maar hij kwam maar niet terug. De twee paters vroegen mij, of ik in Ngilngof wilde gaan onderzoeken wat er aan de hand was. Met een kleine prauw werd ik naar de kust gebracht bij Somlain. Vandaar uit liep ik naar Ngilngof. Het was een hele ruk. Toen ik daar aankwam, vroeg ik waar die man was. De mensen in het dorp zeiden, dat hij elke dag aan het dobbelen en kaarten was. Ik ging toen naar het huis van die man, en vroeg wat hij met het geld had gedaan. Want we wachtten al een paar weken op hem. Ik zei dat ik de opdracht had om het geld mee terug te nemen. Ik was behoorlijk kwaad. De man beloofde dat hij de volgende dag het geld persoonlijk terug zou brengen. Ik ging toen terug naar Somlain en vandaar naar Tanimbar Kei. De volgende dag kwam de man inderdaad met het geld. Er was wel een tekort van driehonderd roepia: dat had hij verspeeld.

Voor de paters was het een behoorlijke tegenslag, dat er zoveel tijd verloren was. Want hoe langer ze in de buurt van Kei bleven, hoe groter de kans dat ze gepakt zouden worden. Er werd weer overlegd wat we moesten gaan doen. We kenden een visser van

Tanimbar Kei, wiens zoon vroeger op de missieschool in Langgur had gezeten. We vroegen hem of hij aan een boot zou kunnen komen. Hij bleek bereid te zijn om naar het eiland Tam te gaan om daar voor ons een boot te kopen.

zoekakties

Toen hij weg was, hoorden we dat islamieten naar de pastoors aan het zoeken waren. Mensen van Tanimbar Kei kwamen dat vertellen. Voor de veiligheid brachten we de pater 's avonds naar een ander eilandje. Een eiland vlak voor Ngilngof. Daarna gingen we terug naar Tanimbar Kei om nog wat spullen en proviand op te halen. Van mensen van Tanimbar Kei hoorden we, dat er in de tussentijd een Australisch watervliegtuig vlakbij het eiland geland was om de paters te zoeken. Maar omdat men niks ontdekte, vertrok het vliegtuig weer.

We kregen steeds meer berichten te horen dat er door islamieten een grootscheepse zoektocht werd gehouden naar de pastoors. De volgende dag gingen we weer terug naar het eiland bij Ngilngof. Onderweg kwamen we de visser van Tanimbar Kei tegen die een grote boot had gekocht. Hij gaf te kennen, dat hij eerst naar Dian, een dorp aan de westkust, zou gaan om daar proviand op te halen en dan terug zou komen.

Wij gingen verder, maar toen we bij het eiland Ur kwamen werden we ingesloten door boten met islamieten die ons zochten. Er was ook een hadji bij. Het waren onder andere mensen uit Tual. We probeerden weg te komen met onze prauw maar dat lukte niet. We werden gevangen genomen en ondervraagd. Maar de spullen die we bij ons hadden, vertelden al genoeg. We hadden onder andere een

Tual, 7 maart 1943 (foto: MHM)

- 1 radiostation
- 2 licht afweergeschut
- 3 woning politiechef
- 4 politiebarakken
- 5 pad naar Dumar
- 6 4 licht afweergeschut
- 7 woning assistent-resident
- 8 woning D.O.
- 9 2 licht afweergeschut
- 10 school
- 11 woning dokter
- 12 school
- 13 pad naar Faan
- 14 winkels
- 15 opslagplaatsen
- 16 steiger
- 17 douanegebouw
- 18 stenen pier
- 19 gevangenis
- 20 R.K. school
- 21 tennisbaan

verrekijker. Van de pater natuurlijk. We werden geslagen en geschopt. Net beesten. Op het eiland Ur werden de mishandelingen 's avonds voortgezet. Verschrikkelijk. Met stukken hout werden we geslagen. Later kregen we wat te eten, maar we konden zelfs het eten niet meer vasthouden.

Om elf uur 's avonds vertrokken we weer. We gingen richting Ohoira. Toen kregen we de kans om iets terug te doen. De islamieten vielen onderweg in slaap. Hun klewangs hadden ze opgehangen. We kregen de kans om hen te overvallen en te doden met hun klewangs. Maar niet iedereen van onze groep durfde.

In Ohoira aangekomen werden we weer mishandeld. Daarna gingen we naar Namar, de statie van pater Bedeaux. En vandaar uit gingen we door naar Tual. Daar werden we door de Japanners ondervraagd. Er was een tolk bij. Ik vertelde, dat ik weken geleden pater van Lith naar Debut had gebracht en dat hij daarna zijn eigen weg was gegaan.

het ultimatum

De volgende dag gingen we weer terug naar Namar. Lopend! Terwijl de Japanners op de fiets gingen. In die hitte. Slopend was dat. In Namar bleek, dat de Japanners de dorpsbewoners uit hun huizen hadden gehaald en hadden verzameld. De mannen aan de ene kant, vrouwen en kinderen aan de andere kant. Toen stelden ze een ultimatum. Om twaalf uur 's middags moesten de paters zich overgeven. Anders werden de mensen doodgeschoten en het dorp verbrand. Om elf uur schrok iedereen, omdat er een fietsband van een Japanner kapot sprong. Een klap gaf dat. Maar om twaalf uur kwamen de paters toch tevoorschijn. Ze hadden, geloof ik, van mensen gehoord dat er een ultimatum gesteld was. Ze gaven zich toen over.

Daarna gingen we weer terug naar Tual. Lopend. Onderweg gebeurde er nog een incident. Op een gegeven moment mochten we wat rusten en kokosmelk drinken. Volgens een Japanse militair dronk pastoor van Lith iets te langzaam, en hij gaf de pater een schop. De pater stond op en mepte de soldaat terug. Nu is hij er geweest, dacht ik: dit overleeft hij niet. Maar de kommandant kwam er tussen. De pastoor maakte duidelijk, dat hij als mens behandeld wilde worden. Uiteindelijk werd die soldaat door zijn eigen kommandant met geweld terechtgewezen.

Later hoorden we dat het dorpshoofd van Ngilngof enorm mishandeld was door Japanners en islamieten. In Tual werden de pastoors ondervraagd en ook mishandeld. Na drie dagen kwamen er zes missionarissen uit Kei Besar aan. Ze waren ook gevangen genomen. Na enkele dagen werden ze allemaal

naar Ambon overgebracht. We werden toen vrij gelaten, en we gingen terug naar Ohoideertutu.

dwangarbeid

De jaren daarna moesten we regelmatig voor de Japanners werken aan vliegvelden. Er waren toen veel Japanse soldaten op Kei. Kei was een legerbasis geworden. De Japanners kwamen dan en zeiden tegen de orang kaja van ons dorp dat ze zoveel mannen nodig hadden, die daar en daar moesten gaan werken. En dan gingen zoveel mannen uit het dorp ergens werken. Maar we werden vaak geslagen. Het was hard werken en we kregen geen eten. Na een tijdje vluchtten we weer terug. Maar daarna moesten we weer ergens anders gaan werken. Ik heb op diverse vliegvelden gewerkt. Onder andere te Dullah. Bij Dullah hebben we enorme bombardementen meegemaakt. Vanaf 1943 vonden die plaats. Mensen vluchtten de zee in als die bombardementen plaatsvonden. Verschrikkelijk.

De periode dat we dwangarbeid moesten verrichten was erg zwaar. Wegen moesten aangelegd worden. We moesten vaak dag en nacht doorwerken. Dat was echt een zware periode. Eten was er bijna niet. Dat moesten we zelf zoeken. Veel Keiezen stierven er, ook door ziektes zoals malaria. Op een gegeven moment was er ook nog een sprinkhanenplaag op Kei. Die was uit Australië overgewaaid.

verraad en wraak

Toen de oorlog was afgelopen, ging ik op een dag naar Langgur. Ik zag, dat diverse islamieten waren opgepakt en gevangen genomen. Ook mensen die mij toen mishandeld hadden. Maar ik had geen zin om wraak te nemen.

Diezelfde dag kwam pater van Lith ook terug. Op een Australische boot. Net alsof het afgesproken was. Ik riep hem toen hij op de boot stond. Wat waren we blij. Ik nam hem mee naar Ohoideertutu. De mensen schrokken dat hij ineens weer voor hun neus stond. De pater wist dat hij nog wat geld bij zijn huis had verstopt. Dat haalde hij tevoorschijn. Ja, dat wist hij nog wel.

Daarna kwam de wraak op de islamieten. Vooral op die van Danar, een dorp in de buurt. We hadden het in het bijzonder op de radja van Danar gemunt. Het kwam zelfs voor de rechtbank in Tual.

Het verhaal van oom Ohoioeloen

de kenpeitai

Ik zat nog op school toen de Japanners Groot-Kei bezetten. In Banda-Eli, op de oostkust, vestigde zich ook de Kenpeitai, de Japanse militaire politie. Maar ook bij ons in het dorp kregen we te maken met de Kenpeitai. Ik werd door de Kempetai gedwongen om voor hun koerierdiensten te verrichten. Ik moest bijvoorbeeld regelmatig brieven van Ohoiwirin naar Banda-Eli brengen.

Bang was ik, vooral 's avonds als ik op pad moest. Want je mocht geen fouten maken of rare dingen doen in hun ogen. Dan kreeg je een pak slaag. De Japanners sloegen er echt op los. Je deed dan maar, wat ze van je vroegen. Ook voor het bestwil van het dorp. Want als de jongeren van ons dorp de bevelen van de Japanners niet opvolgden, was de kans groot dat het hele dorp eraan ging. Dus je deed het maar. Heel erg was dat.

Op het strand konden we heel duidelijk de Australische vliegtuigen zien, die vluchten uitvoerden boven bezet gebied. Wij, de jongeren, zwaaiden dan naar de vliegtuigen die laag over kwamen vliegen. Maar je moest wel uitkijken voor de Japanners.

Op een dag gebeurde er iets onverwachts. Toen er weer een Australisch vliegtuig overkwam, zwaaide een jongen ernaar. En op een gegeven maakte die jongen een soort saluutgebaar. Maar het was net alsof hij door dat gebaar naar een bepaalde plek in de buurt wees. En wat gebeurde: dat vliegtuig liet een salvo los in de richting van die plek. De kogels vlogen in het rond. Iedereen schrok zich een hoedje. De Jappen sloegen en schopten er toen op los. Ongelofelijk. Bijna alle jongelui hebben toen er van langs gekregen.

wreedheden

Ook in andere dorpen vonden mishandelingen plaats. In Banda Eli bijvoorbeeld schijnt het erg te zijn geweest. En in een ander dorp, Jamtimur, ten zuiden van ons Ohoiwirin zaten soldaten afkomstig uit Taiwan. Die waren ook ontzettend wreed. Zij mishandelden en doodden mensen om het minste of geringste. Op Banda Eli moest de bevolking meisjes leveren aan de Japanners. Dus meisjes uit het eigen dorp. Heel erg was dat. Ook uit ons eigen dorp moesten meisjes geleverd worden aan de Japanners. Het was verschrikkelijk om dat te doen. Tot nu toe kun je zulke dingen niet vergeten. Pijnlijk is dat.

Er waren ook Keiezen die voor de Japanners werkten of spioneerden. Ook bij ons in het dorp. Je durfde bijvoorbeeld geen pastoors te verbergen, bang dat je eigen mensen je zouden verraden. En dan was je er geweest. En er waren wat Keiezen die je gewoon verraden aan de Japanners. Het waren niet alleen islamieten: ook christelijke Keiezen werkten met de Japanners samen. Als je thuis foto's had die te maken hadden met Nederland, zoals een foto van de koningin, kon je verraden worden. Door de Japanners werd je dan in elkaar geslagen.

Toen de Japanners kwamen, was pastoor van Royen onze pastoor. Hij was erg bang toen de Japanners binnenvielen. Hij had te horen gekregen dat er missionarissen waren doodgeschoten in Langgur. De pater heeft zich toen verborgen gehouden. Onder andere zat hij in Uwat, een ander dorp op Groot-Kei. Maar daar heeft hij zich toch maar aangegeven. Hij is toen naar Tual gebracht en van daaruit naar Ambon. Nu woont pater van Royen in het missiehuis in Tilburg.

dwangarbeid

Op een gegeven ogenblik werden de jongemannen van ons dorp door de Japanners gedwongen om op Klein-Kei te gaan werken. Ik ook, hoewel ik toen nog maar dertien jaar was. We moesten vliegvelden aanleggen. Maar ook mannen van andere dorpen werden gedwongen om te werken. Eerst werden we naar Langgur gebracht en daarna verder. Ik heb zo'n drie tot vier maanden op Klein-Kei gewerkt. Daarna zijn we met een groepje jongelui gevlucht. Terug naar onze dorpen op Groot-Kei.

Op Klein-Kei heb ik te Evu en te Dullah gewerkt. We waren met tien jongemannen van ons dorp. We wisten niet, dat de Japanners zoveel vliegvelden aan het aanleggen waren. We hebben heel hard moeten werken: we moesten graven, stenen versjouwten en meer van zulk werk.

Ik had nog het geluk, dat ik een tijdje licht werk heb mogen verrichten omdat ik de jongste van het hele stel was. Ik moest dan eten naar de Japanse soldaten brengen. Gelukkig waren er vaak nog wat etensrestjes over. Een beetje rijst en groente. Een weelde was dat. Voor de rest moesten we maar genoeg nemen met embal, een soort knolgewas. Grote ellende was dat toen. Ook de afstanden die we te voet moesten afleggen, als we weer op een andere plek moesten gaan werken. In die brandende zon.

En op een gegeven moment hadden we ook geen fatsoenlijke kleren meer. Mijn hele lichaam zat onder de vlooiën. Ja, zelfs onder de schurft, denk ik. Voorzieningen om je te wassen waren er niet. Er was totaal geen hygiëne. Slapen deed je in hutjes. Als je

ziek werd, werd je aan je lot overgelaten. Ik heb eens een keer malaria gehad. Van de Japanners kreeg je niks. Als je geluk had, kreeg je medicijnen van de mensen uit de dorpen daar. Je kon dan ook niet werken, zo slap was je dan. De Japanners lieten je dan ook maar liggen. Ze trokken zich gewoon niks van je aan.

Op een gegeven moment zijn we met een aantal jongens gevlucht. Terug naar Ohoiwirin. We konden niet meer. Zo uitgeput waren we. Maar andere mannen uit Ohoiwirin werden dan gedwongen om voor de Japanners te werken. Het ging eigenlijk om de beurt.

oorlogsgeweld

Toen ik in Dullah was, heb ik een keer een bombardement van de geallieerden meegemaakt. Dat was ergens in 1943. Een Japanse bunker werd getroffen, en veel Japanners sneuvelden. Het ging er hard aan toe. Op Dullah was een haven waar Japanse schepen binnenkwamen. Ook schepen die door oorlogsgeweld vernield waren. We waren helemaal onder de indruk toen we dat allemaal zagen. Dat was allemaal nieuw voor ons.

Er deden geruchten de ronde dat de Japanse officier in Dullah een Amerikaanse spion was. Want tijdens al die bombardementen werd de plek waar hij verbleef nooit getroffen: de bommen vielen elders. Het was net, alsof die officier gespaard werd. Hij gedroeg zich ook niet als de andere Japanners. Zijn hele manier van doen was Europees en niet Japans. Daarom werd er verteld, dat hij voor de Amerikanen werkte. En na de oorlog bleek inderdaad, dat die officier een Amerikaanse spion was.

de atoombom

Op een gegeven moment merkte je dat de oorlog voorbij was. De Australiërs hadden boven ons dorp pamfletten uitgestrooid, waarin stond dat Japan de oorlog verloren had. Dat was in het Maleis geschreven. De mensen waren blij dat de oorlog afgelopen was. Er waren mensen die wraak wilden nemen op de Japanse soldaten die daar waren. Maar dat is gelukkig met een sisser afgelopen. De Japanse soldaten zijn naar Banda Eli gegaan en vandaar naar Tual.

Ook op Kei was te merken dat er een atoombom in Japan gevallen was. Er lagen stofdeeltjes op het gewas in de tuinen. Dat moet afkomstig zijn geweest van de atoombom.

foto: MHM

Langgur, 7 maart 1943

- 1 hospitaal voor lepralijders
- 2 pad naar Watuk
- 3 ziekenhuis
- 4 gebouwen R.K. Missie
- 5 woning bisschop
- 6 2 licht afweergeschut
- 7 dubbele steiger
- 8 plaats van aanleg landingsbaan
- 9 mogelijk licht afweergeschut
- 10 koraalrif

KNIL-soldaat

De mensen van ons dorp waren blij dat de missionarissen terugkwamen. Na de oorlog mocht ik naar school in Watlaar, een dorp dat iets noordelijker lag. Daar was een school van de missie.

De jongens daar werden opgeleid om guru te worden in Nieuw Guinea. Eigenlijk zou ik ook uitgezonden worden als guru. Maar het is anders gelopen. Want ik was helemaal wild van de KNIL-soldaten die ik zag. De uniformen die ze droegen. Dat vond ik indrukwekkend. Zo wilde ik ook zijn. De prestige en status die je dan kreeg als soldaat met zo'n uniform. Maar mijn ouders wilden liever dat ik mijn opleiding afmaakte. Op een gegeven moment ben ik gewoon naar Dobo, op de Aru-eilanden, vertrokken. In een bootje. En daar heb ik me laten inschrijven als KNIL-soldaat. Want dat was mijn grootste wens.

VRAGEN EN OPDRACHTEN

- 1 Op de Kei-eilanden had de missie zich gevestigd: er werkten missionarissen op deze eilanden. Wat wordt bedoeld met 'de missie'? Wat doen missionarissen voor werk? Waarom is de missie op de Kei-eilanden komen werken?
- 2 Neem de kaart van de Kei-eilanden. Stippel de route uit die pater Bedeaux en pater van Lith gevolgd hebben, vanaf de inval van de Japanners tot het moment dat ze gevangen werden genomen. Pater Bedeaux zat in Namar / Ngilngof, pater van Lith in Ohoideertutu.
- 3 Welke gegevens kan je uit de lesbrief halen over de Kei-eilanden zelf? Maak aantekeningen over de volgende onderwerpen:

de belangrijkste eilanden ...
het landschap ...
de belangrijkste plaatsen ...
de bevolking ...
de godsdienst ...
het vervoer ...
de bestaansmiddelen ...

Let hierbij niet alleen op de tekst, maar ook op de kaart en de foto's.

- 4 De Kei-eilanden werden enkele maanden later bezet dan andere eilanden in Nederlands-Indië, zoals Ambon of Java. Hoe is dit te verklaren? Waarom werden de Kei-eilanden na verloop van tijd toch bezet? Waarom waren de eilanden voor de Japanners van belang?
- 5 De Japanners wilden kost wat kost de twee Nederlandse missionarissen gevangen nemen. Waarom eigenlijk? Noem verschillende mogelijke redenen.
- 6 In de tekst komen nogal wat moeilijke woorden voor: ze staan kursief afgedrukt. Geef hieronder een omschrijving van de betekenis. Zet erbij, hoe je de betekenis gevonden hebt: omdat je het woord kende, uit de tekst, of uit het woordenboek.

WOORD	OMSCHRIJVING	VINDPLAATS
<i>bombardement</i>	...	...
<i>dwangarbeid</i>	...	...
<i>fusilleren</i>	...	...
<i>kenpeitai</i>	...	...
<i>koerier</i>	...	...
<i>malaria</i>	...	...
<i>ultimatum</i>	...	...

- 7 Wijs drie passages in de lesbrief aan, waaruit je kunt opmaken, dat de Keiese bevolking onderling verdeeld was. Gaan die passages over het begin van de oorlog, over de oorlogsjaren zelf of over de periode erna?
- 8 Wijs drie passages aan, waarin wordt verteld wat de gevolgen van de Japanse bezetting voor de Keiese bevolking waren.
- 9 Wijs drie passages aan, waarin het gaat over de manieren, waarop de mensen van Kei zich probeerden te verzetten tegen de Japanners. Welke vorm van verzet had de meeste kans van slagen?
- 10 Bij verhalen horen illustraties. Dus eigenlijk ook bij de interviews in de lesbrief. Zoek een tekstfragment dat je aangrijpend / boeiend / mooi vindt, en maak hierbij een illustratie die de sfeer goed weergeeft. Zorg voor een passend onderschrift.
- 11 In je schoolboek staat waarschijnlijk niks over de oorlog op de Zuidoost-Molukken. Maak daarover een pagina, voor in je schoolboek. Je kunt de gemaakte illustraties hierbij goed gebruiken.
- 12 Schrijf een tekst voor een pamflet voor de Keiese bevolking, waarin staat dat de oorlog afgelopen is.